

HAGYJ NYOMOT!

DEMOLAB

MÓDSZERTANI SEGÉDLET
(Munkaanyag)

Szabad kutatás, szabad önkifejezés, szabad alkotás a 21. században

Összeállította: Galambos Henriette és Major Virág

Felelős kiadó: Demokratikus Ifjúságért Alapítvány

A kiadvány az ENSZ Demokrácia Programjának (UNDEF) támogatásával készült 2018-ban.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Mihez nyújt segítséget ez a kézikönyv?	6
A DemoLab	9
A DemoLab alapértékei	10
A gyökerek: két esettanulmány	11
Egy tanulságos történet a múltból	18
A Freinet-pedagógiáról röviden	23
Mit keres a művész az iskolában?	28
A DemoLab folyamata, lépései	30
Javasolt módszerek, technikák	35
Esettanulmányok: a DemoLab műhelyei	39
Gyakori kérdések	45
A diák résztvevők arról, hogy mit tanultak a DemoLab műhelyben	49

Bevezetés

„A DemoLab közös projektünk, egy demokratikus együttműködés diákok, tanárok és művészek között. Itt tényleg a közösségen van a hangsúly. Mi találjuk ki a szabályokat, mi döntjük el, hogy mivel szeretnénk foglalkozni. Ez a szíve-lelke a workshopnak, hogy mind tudjuk: ötleteink számítanak és meghallgatásra találnak. Mindenki elmondhatja, amit gondol, nem csak egy „vezető” véleménye érvényesül. A viták, a lehetőség különböző látásmódok megismerésére teszi ezt az egészet igazán különlegessé.”

Ken Robinson azt állítja egy TED előadásában, hogy a mai iskola olyan világra készíti fel a gyerekeket, amelyikről semmilyen fogalmunk sincsen. Arra épít, ami a múltban történt, de a döntéshozók nem tudják, és nem is tudhatják, hogy valójában mire is kellene felkészíteni a mai gyerekeket, fiatalokat. Azt tudjuk, hogy rengeteg szakma el fog tűnni, és újak jelennek meg helyettük, de hogy milyenek, arról fogalmunk sincs. Aztán a nyakunkon a mesterséges intelligencia, ami rémisztő perspektívákat is sejtet, de többeket például arra sarkall, hogy ne tanuljanak meg autót vezetni, hiszen hamarosan nem lesz rá szükség.

Ebből egy bizonyosan megállapítható: nem szakmákra, és a jelenlegi munkaerőpiac igényeire kell(ene) építeni az oktatás tervezését, hanem arra, hogy a mai gyerekeknek felnőttként leginkább a bizonytalanságok tömegével kell majd megküzdeniük, és készen kell állniuk arra, hogy képesek legyenek folyamatosan új dolgokat megérteni, értelmezni, és megtanulni, és természetesen újakat létrehozni. Már a mostani középiskolások szülei, a 40, 50-esek is

elmondhatják, hogy mióta leérettségiztek vagy megszerezték a diplomájukat, hány új dolgot tanultak nem csak az eredeti szakmájukhoz kapcsolódóan, hányszor váltottak szakmát, hányszor kellett újra kitalálniuk magukat.

Tehát az elsődleges kihívás a mai fiatalok számára a tanulás tanulása, és a bizonytalanság elviselése, kezelése, az állandó megtújulás képessége. És mindezt úgy, hogy képesek legyenek felelősségteljesen kezelni a globalizáció által generált kihívásokat, figyelembe venni a környezeti és társadalmi fenntarthatóság szempontjait, és e közben még az egyéni boldogságukat is biztosítani.

Nem kis feladat.

A jövő embere kreatív, kritikus és kíváncsi, ez a címe egy szakmai cikknek az *Üzlet és Pszichológia* című folyóirat 2017. júniusi számában. Vekerdy Tamás mesterét, Mérei Ferenc pszichológust idézi: „Ahol untatnak, onnan menekülj!” Unalomban ugyanis nem lehet tanulni, fejlődni. A fenti mondás megfelelője Freund Tamás agykutató megállapítása: „Öröm és élmény nélkül nincs hatékony tanulás.” Ehelyett mit kap egy mai gyerek egy átlagos iskolában? Unalmat és szorongást. Márpedig tény, hogy a méltányos, és mindenki számára elérhető oktatás lehetne a demokrácia egyik alappillére, hiszen a felelős döntések meghozatalához, a köz ügyeiben való részvételhez olyan készségekre és kompetenciákra van szükség, mint a kritikus gondolkodás, az együttműködés, a társadalmi jelenségek megértése, a szolidaritás, stb.

A DemoLab nyári táborának egyik gyűlésén arra a kérdésre, hogy miért nem nyilvánulnak meg aktívabban, az egyik amúgy éppen frissen érettségizett résztvevő ezt válaszolta: „Mi nem szoktunk ahhoz, hogy beleszóljunk a minket érintő dolgokba.” Ez a lány volt a tábor egyik legaktívabb résztvevője, de azt sugallta neki az iskola és a környezete, hogy nincs dolga mindazzal, ami befolyásolja az ő, a családjá vagy a tágabb környezete életét. Ugyanez a lány azt is

mondta egy beszélgetésben:

„Mindig szerettem volna részt venni valamilyen civil szerveződésben, de soha nem tettem bele elég energiát. Most pedig gyakorlatilag elém tették. És nekem a civilség arról is szól, hogy engem érdekel valamilyen ügy, amiért dolgozom, és azokat az embereket pedig érdekli, hogy én ki vagyok.”

Igen, célunk az is, hogy maradandó tanulási és közösségi élményeket adjunk, amelyek során sokszintű tanulás jön létre, amit rendszeres reflexió támogat.

Az nyilvánvaló, hogy erre az embert próbáló feladattömegre hagyományos pedagógiai módszerekkel nehéz bárkit is felkészíteni. Nem is gondoljuk, hogy lenne egy és üdvözítő megoldás, a bölcsék köve nincs a kezünkben. Mivel a mi szerény és korlátozott eszköztárunk nem alkalmas rendszerszintű változások generálására, inkább kisebb projektek keretében próbálkozunk. Bízunk abban, hogy a sok kis változás is összeérik egyszer, de az ezekben a projektekben résztvevő pedagógusok, művészek, szakemberek és fiatalok életében mindenképpen nyomot hagynak.

Így már talán érthető, hogy miért vágtuk a fejszénket egy olyan projekt megvalósításába, mint a DemoLab, ami nem illeszkedik a bevett iskolai pedagógiai gyakorlathoz, sőt egészen más alapokon nyugszik – a művészet területéről érkezett, és művészek és pedagógusok együttműködését feltételezi. Mondhatnánk egyszerűen azt, hogy éppen azért indítottuk útjára a DemoLab-ot, mert úgy gondoljuk, hogy a pedagógiai gyakorlatot és a tanulás folyamatát igenis érdemes más alapokra is helyezni. Nem feltétlenül köztudott, hogy a kortárs művészetnek vannak olyan közösségi és részvételi megnyilvánulásai, amelyek már az oktatás területére tévednek. Úgy gondoljuk, hogy ezekből a gyakran nem konvencionális megközelítéseket hozó, bátor kísérletekből pedagógusok is meríthetnek inspirációt.

Mihez nyújt segítséget ez a kézikönyv?

Ebben a módszertani kézikönyvben arra teszünk kísérletet, hogy körbejárjuk, hogyan teremthetünk egy bizalommal teli, demokratikus és inspiráló alkotó teret, ami megmozgatja és önálló tanulásra, kutatásra, gondolkodásra ösztönzi a diákokat, ahol mindenki számára biztonságos környezetben és közösségi tevékenység keretében folyik a felfedezés, kísérletezés és alkotás. Strukturáltan összegezzük a DemoLab módszertani elemeit, feltérképezzük ennek a módszertannak a gyökereit, az inspirációkat, annak tudatában, hogy ennek a módszertannak az elemei mindig is itt voltak körülöttünk.

A DemoLab Műhelyek és azok előzményeinek gyakorlati példáin és tanulságain keresztül kívánunk segítséget nyújtani azoknak, akik a pedagógiai kísérletezés rögzös útjára szeretnének lépni annak érdekében, hogy különleges tanulási és egyben közösségi élményt biztosítsanak a diákjaik számára. Ilyen és hasonló kérdésekre igyekszünk válaszokat adni: Milyen forrásokhoz nyúlhat vissza? Honnan tud inspirálódni? Milyen módszereket és technikákat tud alkalmazni? Milyen kihívásokra számíthat és milyen módokon oldhatja meg azokat? Nem célunk egy gyökeresen új módszertan megalkotása és kőbe vésése, ehelyett inspiráló és tanulságos történeteket tudunk mesélni. Ami viszont célunk az az, hogy megmutassuk: van iskolai keretek között is létjogosultsága a szabad alkotásnak és kísérletezésnek, és a tanulás hatékony lehet a szokványostól eltérő keretek között is. Továbbá pedig, hogy a kortárs művészet és annak művelői igenis helyet kell, hogy kapjanak a 21. századi iskolában.

Tanulási és közösségi élményt írtunk, és nem véletlenül. Hiszünk abban, hogy a tanulás lehet egy olyan izgalmas, kreatív, felfedező folyamat, amelynek során egy közösség vagy egy csoport a közös erőforrásokra építve, egymást támogatva képes jelenségeket értelmezni, újra értelmezni,

új dolgokat felfedezni vagy létrehozni.

Előre kell bocsájtanunk, hogy nincsenek receptjeink, nem tudjuk megmondani, hogy mit és hogyan kell csinálni. Azt viszont tudjuk, hogy megfigyelések, kutatások és a józan ész alapján mi jó a gyerekeknek, fiatalnak és mi kell ahhoz, hogy fejlődjön, szárnyaljon, megtalálja, hogy miben tehetséges és képes legyen folyamatosan, motiváltan tanulni.

A DemoLab egy olyan kísérlet, amelynek számos eleme átültethető a legkülönbözőbb tanulási helyzetekre, a résztvevői csoportok igényeit maximálisan figyelembe véve.

A DemoLab (www.demolab.hu) egy innovatív művészeti-pedagógiai kezdeményezés. A két éves projektben 8 magyarországi középiskolában alakulnak diákok, tanárok és kortársművészek egyenrangú együttműködésén alapuló kreatív önszerveződő műhelyek (DemoLab-ok), amelyek szabad teret adnak az önálló kutatásnak, az értelmes vitának és a közös kreatív alkotásnak. A diákok egy saját maguk által választott témát dolgoznak fel úgy, hogy közben megtapasztalhatják a demokratikus vitakultúra erejét és az önszerveződés felelősségét. A félév során lehetőségük nyílik kisebb projektek megvalósítására, más műhelyek meglátogatására, inspiráló kulturális programokban való részvételre, valamint további szakértők, kortárs művészek bevonására is. A folyamat lezárása egy nagy közös nyári táborban (témahét) intenzív alkotómunkán keresztül történik: a diákcsoportok ekkor öntik végleges formába kutatásaik, kísérleteik, eredményét, ami lehet bármilyen rizográf technikával előállított nyomtatott produktum, mint például újság, plakátok, de lehet videó, fotó, kiállítás, stb. amit aztán legalább három, általuk kiválasztott színhelyen be is mutatnak majd az őszi folyamán.

A projekt középtávú célja a műhelyek hálózattá alakulása és egy kreatív közösség megteremtése. Mivel a projekt egyik alappillére a diáknymoda, támogatjuk egy a diákok által önállóan működtetett rizográfós technológián alapuló kis kiadó létrejöttét, amit a résztvevők a program időkeretein túl is használhatnak saját publikációk létrehozására, sokszorosítására. A projekt a 2015/2016-ban megvalósult Tanközlöny elnevezésű kezdeményezés módszertanára építve alkalmazza Célestin Freinet (1896 - 1966) francia reformpedagógus főbb pedagógiai alapelveit.

A DemoLab alapértékei

Nyitottság: nyitottan állunk egymás, a projekt és a felmerülő kihívások elé, készek vagyunk saját és mások horizontját is tágítani.

Szabadság: egyik alapelvünk, hogy jól csak kellő szabadságban tud fejlődni az ember, ezért a projektben mindenki önkéntesen vesz részt és teszi bele tudását, energiáját és munkáját.

Autonómia: Míg csapatban dolgozunk, nem feledkezünk meg az egyéni szabadságról és önérvényesítésről sem, így mindenki maga dönti el, hogy mit és hogyan tud hozzátenni a projekthez.

Együttműködés: Fontosnak tartjuk a kellő rugalmasságot, mindamellett értékeljük az egyéniséget, úgy gondoljuk, hogy mindkettő szükséges egy jó csapat kialakításához és a közös cél eléréséhez.

Elfogadás: Egy sokszínű csapatban van úgy, hogy nem értünk egyet, vagy nem úgy gondoljuk, de a tovább lépés érdekében elfogadjuk és tiszteletben tartjuk egymás ötleteit, gondolatait.

Sokszínűség: Hisszük, hogy minél színesebb, összetettebb egy csapat, annál kreatívabb és jobb dolgokat tud létrehozni.

Kreativitás: Változásra való törekvés, megújulás és újítás nélkül nincs fejlődés, ezért helyezzük a kreativitást a középpontba.

A gyökerek: két esettanulmány

A DemoLab előzménye: Tanközlöny

A Tanközlöny elnevezésű projektet László Gergely kortárs képzőművész, Major Virág kortárs képzőművészeti kurátor, és Váradi Emese művészetpedagógus indította útjára kísérleti jelleggel a budapesti Karinthy Frigyes Kéttannyelvű Gimnáziumban.

Művészek az iskolában

A Tanközlöny a tranzit.hu *Művészek az iskolában* program keretei között egy részvételi oktatási gesztusként indult, amely arra irányult, hogy a tudásról és az oktatásról ne a tanár vagy a felnőtt társadalom perspektívájából, hanem a diák szemszögéből történjen közös gondolkodás. A projektben alkalmazott módszertan elsősorban Célestin Freinet (1896-1966) francia reformpedagógus pedagógiai alapelveiből táplálkozott, akinek többek között a sokszínűség és a különböző szociális háttérű diákok adottságainak integrálása, és egy demokratikusan működő, a gyerekek organikus fejlesztését támogató iskola megteremtése volt a célja. Freinet a tanulási folyamat középpontjába az értelmes alkotó tevékenységek széles tárházát, valamint az iskolai nyomdát és újságot helyezte.

A 10-15 fős, hullámzó létszámú diákcsoport 2015. szeptemberétől heti rendszerességű szakkör keretében találkozott a három kezdeményező támogatásával. A kereteket egy témában (oktatás, tanulás), a tanulási folyamata jellegében (demokratikus működés), és egy végső célban (egy majd valamikor tavasszal közösen megszerkesztendő rizográffal nyomtatott kiadványban) határozták meg. Ezen túlmenően a diákok teljes szabadságot kaptak abban, hogy miről szóljanak az egyes szakköri foglalkozások, a tágan megbeszélte témán belül mivel szeretnének foglalkozni és arra mennyi időt szánnak egyénileg. A szakkör elkészítette és megszavazta saját működési

szabályzatát, és önálló életre kelt: elmélyült kutatást kezdett a társadalom egyik alrendszere, az oktatás témájában. Mivel a diákok a téma fontosságát a bőrükön érezték, könnyen magával ragadta őket az izgalom, hogy ők is véleményt alkothatnak erről a számukra legfontosabb témáról. Végre az ő véleményükre is kíváncsi volt valaki.

„Teljesen megváltoztatott bennünket, hogy hónapokon át kutathattunk, ismereteket szerezhettünk. Rájöttünk, hogy nem az számít, a kiadványban minden sor alatt ott álljon az ötletgazda neve, hanem az, hogy ezt közösen alkottuk meg, és hogy sok mindent tanultunk egymástól.” -mondta az egyik tizedikes csoporttag.

A kutatás során a csoport külső forrásokból további inspirációkat nyert: több, neves kortárs művész vett részt a munka egyes fázisaiban, rendszeres múzeumi programok tágították a kutatásban résztvevők látókörét, bővítve a majdani kiadvány tematikáját, tartalmát. A szakkör működését, forrásait és programját a diákok maguk archiválták egy erre a célra kiválóan alkalmas, ingyenes online közösségi platformon, a trello-n.

Tanközlöny: egy diákszerkesztőség és kiadó működése

A szakkör tagjai az évközi kutatás eredményeit 2016. márciusában, a tavaszi szünetben egy témahét keretében összegezték.

A témahét első napján mintegy jelképesen „visszafoglalták” az iskolát, a gimnázium auláját a maguk igényei szerint rendezték be. Munka- és pihenősarkokat alakítottak ki, hogy ott kényelmesen tudjanak dolgozni a többi diáknak szóló „tankönyvükön”.

A szerkesztőségi munka során a szakköri délutánokon aprólékosan összegyűjtött és archivált anyagot egy közösen kialakított kiadványstruktúrába rendezték. A kiválasztott szövegek, rajzok, fotók és kis képzőművészeti alkotások egybegyűrésével, és intenzív alkotómunkával létrehoztak egy háromsíkú és három színnel nyomtatott kiadványt, amelynek hosszas vita után a

Tanközlöny címet adták. (<https://issuu.com/tankozlony/docs/tankozlony>)

A kiadvány készítése során egy másfajta szándék is megfogalmazódott:

„Szeretnénk, ha a *Tanközlöny* több emberhez eljutna, elgondolkodtatná őket, és ezek az emberek önálló véleményt alkotnának ezután.” - fogalmazta meg András, egy tizedikes gimnazista.

Eredmények és visszajelzések

A *Tanközlöny* nagy sikert aratott mind a résztvevők, mind az eredményeket kívülről szemlélők körében. Több középiskolában vitát indítottak el a diákszerkesztők publikációi. A résztvevő diákok is nagyon pozitív visszajelzést adtak a programról, beszámolóik szerint sokkal többet tanultak, mint az iskolában önmagukról, együttműködésről, és önállóságról, önálló és egyúttal közösen szervezett kutatásról, és az izgalmas témáról, valamint a saját szerkesztőség működéséről. Jól érezték magukat, kreatívak tudtak lenni és mindent beleadtak a munkába, mert az utolsó betűig a sajátjuknak érezték. Külső szemlélők számára is feltűnt a diákok fejlődése, és a kiadványbemutatókon mutatott magabiztossága.

„Szinte felszabadulásként éltük meg a szakkört és a témahetet: számított a véleményem, együtt találtuk meg mit is szeretnénk bemutatni, és a világba kiáltani - mondta el Réka, egy 11-dikes diák az egyik bemutatón. „Ez élesen szembement azzal, amit ebből az iskolarendszerből látok: a sulik becuppantják a világra nyitott, kreatív kisgyerekeket, majd 12 év múlva kinyomják magukból a görcsös jövőképpel rendelkező, túlhajszolt, ambiciózus robotokat.“

A *Tanközlöny* egy művészeti performance keretében sajtónyilvánosan is bemutatta a diákcsoport, majd ezt követően a budapesti Eötvös József Gimnáziumban, a Bánkító Fesztivál Civil Sátorában, valamint a szegedi Nyári Szakkollégiumi Találkozón is prezentálták.

Az egész éves munkáról és a kiadványról az Index.hu, és az ÁtlászóOktatás.hu valamint eduline.hu írt beszámolót, amit számos honlap is átvett.

A Mappingtől a PlayUtópiáig

A munka folytatásaként a csoport figyelme önmaga szűkebb szocio-kulturális környezete felé fordult. Helytörténeti alapokról indulva a diákok először kutatásokat végeztek az iskolát befogadó városrész, a XVIII. kerület társadalmi összetételéről, majd a Karinthy Frigyes Gimnázium helyét, a városrész életében betöltött szerepét vizsgálták meg. Érdekes módon ez a téma kevésbé ragadta meg a diákokat, ahogy az egyikük megfogalmazta, annak kevesebb a súlya, ami az iskola mellett van, mint ami az oktatásban történik. Szerepet játszhatott persze az is, hogy a kezdeményező művész és kurátor elköltözött Magyarországról, így kevésbé tudott rendszeres kapcsolatban maradni a csoporttal, akik a rajztanár, Váradi Emese körül gyűltek továbbra is. Ekkor jött az ötlet, hogy részt vehetne a csoport a 2017-es OFF-Biennialén, a koncepció mentén az utópia hívószóval csinálhatnának valamit. Mivel a diákok elkötelezettségében a 3 felnőtt most nem volt biztos, arra kérték őket, hogy mutassák meg nekik, hogy valóban izgatja őket ez a téma és lehetőség. A következő 2 hónapban heti rendszerességű találkozókra jártak körül a diákok az utópia témáját, és felelősséget vállaltak ezért a kezdeményezésért. Néhány, az iskola magyartanárával szervezett kezdő tájékoztató beszélgetés után felosztották egymást között az utópia irodalom klasszikusait, majd beszámoltak egymásnak és átbeszélték őket. A fizikai jelenlét hiányát áthidalandó a három kezdeményező minden hétre készített egy témába vágó szimbolikus tárgyakkal és kérdésekkel teli dobozt, amit a diákok közösen bontottak ki és dolgoztak fel. Ezt követően egy nyári egy napos találkozón döntöttek el, hogy mivel szeretnének az OFF-Biennialéra készülni: egy utópia szerepjátékkal. A következő hónapok már a megvalósítás lázában teltek.

A *Play utópia* játékot a csoport a budapesti OFF-Biennialé keretében több iskolával

együttműködve valósította meg. A játék létrehozása ugyan jól alakult, a diákokat nem igazán szólította meg, inkább felnőttek jöttek játszani. A játékot más környezetben és feltételekkel, a DemoLab nyári táborában is lejátszottuk, ezúttal túlnyomó többségében diákokkal. Nagyon hasznos visszajelzéseket adtak a fiatalok, elgondolkodtató volt a játék fejlesztése szempontjából. Reméljük alkalom adódik ezt is tovább vinni, digitálisan is terjeszthető formába hozni.

Új helyszín: **The Schools of Tomorrow**

A *Haus der Kulturen der Welt* projektjének résztvevőjeként László Gergely és Major Virág egy berlini középiskolában is kipróbálták a Tanközlöny legelső felvetését. A tanulásról és az iskoláról való gondolkodásra hívták meg egy steglitzi iskola gimnazista korú diákjait. Sok tanulságot hordoz ez az inkább kudarcos kísérlet a tekintetben, hogy mennyire fontosak a részletek, a kontextus és a hitelesség.

A steglitzi találkozók nem fakultatív programként szerveződtek, hanem kötelező rajzórák keretében kaptak helyet. Az ezzel járó dolgok, mint a kötelező részvétel, vagy hogy jegyet kapnak a teljesítményükre, olyan belső ellentmondásban állt a célzott demokratikus tanulási helyzettel, amit nem sikerült soha teljesen feloldani. A diákok csak pillanatokra tudták elengedni azt a tudatot, hogy iskolában vannak, és a javaslatunkat kevésbé örömmel, mint ösztönös elutasítással fogadták. Ebben szerepe volt annak is, hogy a találkozók nem váltak olyan rendszeressé, mint szeretnénk volna, iskolai szünetek és egyéb kötelezettségek miatt sok találkozó elmaradt. A projekt vége felé kezdett kialakulni egy olyan bizalmi légkör, amiben már elkezdődhetett volna valóban közös munka. Bár a felszínen sokféle aktivitás történt (plakáattervezés és nyomtatás, fotóakciók és fotósorozatok, performanszok, egy részvételi installáció előkészítése, közös főzés), a diákok belső késztetése és kíváncsisága nem igazán ébredt fel.

Elgondolkodtató, hogy ebben a projektben átlagos, lázadó tinédzserek vettek részt, akik

valószínűleg sosem vettek volna részt önkéntesen egy hasonló programban, míg a Karinthy-s diákok inkább átlagon felül érdeklődők, aktívak és kreatívak. Joggal merül fel az a kérdés, hogy hogyan szólíthatók meg azok, akik az iskolától már teljesen elidegenedtek?

Mindhárom projektben az alábbi technikákat, módszereket alkalmaztuk:

Közös szabályok, a működési rend közös kialakítása.

Személyes élmények behozása a csoportba a bizalmi légkör kialakítása érdekében.

Kulcsszavak gyűjtése, gondolattérkép készítése.

Doboz-módszer: inspirációs tárgyak gyűjtése egy téma körüli asszociációk és jelentések feltérképezésére.

Inspirációk bemutatása és nyitott kérdések feltevése: finom eszközök lehetnek a diákok megmozgatására.

Vendég meghívása: inspiráló lehet a téma szempontjából izgalmas emberek személyes példája és tapasztalata.

Vitakészség fejlesztése: megfelelő vitatechnikákkal lehetőséget teremthetünk arra, hogy mindenki megnyilvánulhasson és kifejezhesse a véleményét.

A viták dokumentációja jegyzőkönyv formájában, ami lehet leirat vagy a táblán krétával jegyzet készítése, illetve hang, videojegyzet, jegyzet készítése

Témák önálló feldolgozása, illetve a kutatási eredmények prezentálása, egyéni és csoportos tudásmegosztás

Szimulációs játék, melyben a világ/iskola megszűnése utáni helyzetbe képzeljük

magunkat, ahol ki kell alakítanunk az új berendezkedést. Ez egy jó bevezető játék lehet, alkalmas arra, hogy szimbolikusan átadjuk a hatalomat a diákoknak.

Iskolán kívüli programok: közös kiállításlátogatás, tematikus kirándulás, főzés, evés, stb.

Kisebb projektek: például flash mob, kis kiadvány szerkesztése, videók, stb.

Rizográf nyomdatechnika használata médiumként a kutatások összegzésére, a közösségi alkotás élményének megteremtésére.

Egy tanulságos történet a múltból

A 80-as években járunk, a 8. kerületben egy átlagos általános iskolában. Talán attól nem egészen átlagos, hogy 3. osztálytól minden évfolyamon van francia tagozatos osztály, ahol átlag 30-35 három padosorban ülő gyerekek kellene egy nagyon elavult tankönyvből tanítani franciát. A tanárnő fiatal, mondhatni kezdő, frissen jött az egyetemről, és azt gondolja, hogy neki ez menni fog. Szembesülnie kell azonban néhány dologgal:

- ezeket a gyerekeket nem igazán motiválja a franciatanulás lehetősége, hiszen úgy gondolják, hogy ők a vasfüggönyön túlra soha nem fognak eljutni;
- a magyar nyelvvel is vannak problémáik, elsősorban a szövegértéssel és a szövegalkotással, úgyhogy a franciát a legtöbben nyűgnek tekintik;
- családjukban nem igen látnak arra példát, hogy valaki idegen nyelvet beszélne, vagy erőfeszítést tenne azért, hogy megtanulja azt;
- az osztályterem egy sötét terem a folyosó végén 3 sor paddal;
- a felszerelés egy filctábla néhány felragasztható figurával, egy írásvetítő és egy igen kopott tábla;
- tagozat lévén, heti 5 óra áll rendelkezésre, ami rengeteg idő, viszont mindig 45 perces keretekben;
- az iskola szellemisége a szabálykövetést várja el tanártól, diáktól egyaránt, nem igazán támogatja a kísérletezést vagy az innovációt. A legfőbb elvárás a szabályok betartása, és betartatása (köpenyviselés, csönd, a tanárhoz való igazodás, a tanári tekintély, stb.).

Egy alkalommal, talán a tanév egyik első hetében az ötödikes osztály azzal várja fiatal tanárát, hogy a táblára felrajzolják három figurát, egy-egy kalappal, amik egy hajót, egy kastélyt és egy tortát ábrázolnak. Ők voltak Chateau, Bateau, Gateau, a három törpe. Tanárunk mosolyogva reagált, de mire bármit is tudott volna mondani, pár gyerek kedvesen, de ellentmondást nem tűrő hangon közölte, hogy akkor mi most róluk fogunk tanulni. Tudni kell, hogy már két éve tanultak franciául, kicsit tudtak már beszélni is. Hatalmas csend és várakozás volt a teremben.

Mi fog most történni? Le kell majd törölni a törpéket a tábláról? Veszti a lapot a fiatal tanárunk? Vette, bár fogalma sem volt, hogy mi fog ebből kisülni. De hitt a gyerekekben, és hitt magában.

Ami ez után következett, az egy kb. másfél éves projekt, aminek az egyik produktuma a La Voix de la Rue Prater lett, egy szitanyomón, alkalmanként kb. 50 példányban sokszorosított, színes, illusztrált francia nyelvű magazin (journal de la classe, imprimerie), amit teljes egészében ez az osztály készített. Körülbelül 10 számot élt meg, de nemzetközi híre is lett. 1980-81-ben.

Mi is történt valójában? Nagyon egyszerű: Freinet szellemiségét alapul véve, és az ösztöneire hallgatva nem történt más, mint hogy fiatal tanárunk figyelt a gyerekekre, és arra épített, ami őket érdekelte. Az volt a kérdés, hogy tanítja-e a dög unalmas, fekete-fehér könyvből az igeidőket, és az érdektelen történeteket (mezőgazdasági munkák, egy nap egy gyárban, stb.) vagy figyelembe véve a gyerekek sugárzó lelkesedését megtartja-e a Chateau, Bateau, Gateau-fonalat. És megtartotta.

A franciaórák szerkesztőségi ülésekké váltak, némi drámajátékkal megspékelve. És a három törpe története életre kelt szituációs gyakorlatok, történetek, rajzok, rejtvények, stb. formájában. Elképesztően pezsgő élet alakult ki az órákon, ahol persze „felborult” az elvárt rend. Kis asztaltársaságok jöttek létre, amikor éppen szerkesztőségi ülés volt, és csinálta mindenki a dolgát egyedül vagy csoportban. Amúgy pedig újabb és újabb izgalmas dolgok derültek ki a törpékről, akik egy cirkuszban dolgoztak, szerették a lovakat és az oroszlánokat, utaztak, pecáztak, bélyeget

gyűjtöttek, stb. Szóval adott volt gyakorlatilag minden téma, amivel egy nyelvórán érdemes foglalkozni, csak valami rendszert kellett vinni bele. És a rendszer alakult is, természetes úton. Ha egy korábbi történetet kellett elmesélni, akkor gyorsan megtanulták az amúgy nem túl egyszerű múlt időt, és amikor a birtokviszonyok kerültek előtérbe, akkor jött a birtokos névmások gyors megtanulása.

Igyekeztek mindezt franciául tenni, de mivel 11-12 éves gyerekekről volt szó, ők időnként magyarul válaszoltak vagy keverék nyelven. Nem baj, mindenki értette a lényegét, de senki sem görcsölt azon, hogy jól mondja vagy írja-e. Csinálták.

Rendszeresen tartottak megbeszéléseket (réunion de classe), hogy egyeztessenek arról, amit már elvégeztek, és arról, ami előttük áll. Terveztek, erről plakátokat gyártottak, hogy mindenki lássa, értse (plan de travail), hol tartanak. Voltak lelkesebbek, és kevésbé lelkesek, de a lelkesek folyamatosan gyártották a szövegeket (expression libre) és a rejtvényeket, fiatal tanárnő a kétségbeesésbe taszítva, mert ennyi gyerek szöveget még soha nem kellett átnéznie, javítania. Ők viszont húzták magukkal a kevésbé lelkeseket, akikre néha-néha átragadt a lelkesedés, és akkor ők is beszálltak bizonyos munkafolyamatok elvégzésébe (illusztráció, színezés, nyomtatás), és közben természetesen rájuk ragadt nem kevés franciatudás.

Amikor elkészül egy projekt produktum, különösen egy újság, akkor felmerül, hogy kik is olvashatnák szívesen. A környezetünkben kevesen tudtak franciául, ezért messzebbre kellett nézniük. És már át is repültek vasfüggönyön, határokon, és a Práter utca hangja elért Belgiumig, Franciaországig, Lengyelországig. Ez egy újabb kaput nyitott ki. Kiderült például, hogy a gondosan javított szövegek tele voltak hibával, hogy bizonyos dolgokat nem is úgy írnak franciául, mert az olvasóik lelkiismeretesen elolvasták az újságot, és adtak visszajelzést.

Aztán jöttek az ötletek: ne csak a törpékről írjatok, hanem magatokról is. Hol laktok, milyen az utcátok, mit esztek, milyen ruhában jártok, stb. (correspondance scolaire). Remek témák a

nyelvtanuláshoz, ám sokat kell hozzá tanulni. És akkor hirtelen értelmet nyert a nyelvtanulás. Hús-vér gyerekekkel kerültek kapcsolatba, akik érdeklődtek irántuk, akiknek volt neve, arca, története.

Olyannyira, hogy egy alkalommal csomag érkezett az iskolába. Mindenki a csodájára járt, hogy a 6.f. Franciaországból kapott csomagot. Persze a vámosok kibontották, és ez jól látszott is. Ez jó alkalom volt arra, hogy beszéljenek a rendszerről, amiben akkor éltek (1981!). És a csomag maga volt a csoda: volt benne levél, fotó, édesség, kisebb ajándékok, és egy adag aszalt szilva. Mert Monflanquin, ahonnan jött, az aszalt szilvájáról nevezetes. Küldtek is recepteket, hogy mit lehet csinálni az aszalt szilvával. Ez nyomban új távlatokat nyitott: receptcsere!

A projekt csúcspontja mégis a diákcsera volt 1982-ben! Igen, 50 gyerek a nyóckerből egy csoportban kiment Franciaországba egy tanárral és három bátor szülővel (mert a kollégák nem voltak elég bátrak). És a nyóckerben ezek a gyerekek, köztük nem egy szoba-konyhás lakásban, igen szerény körülmények között vendégül látott egy-egy francia gyereket. Amikor hazajöttek, onnantól már nem volt kérdés, hogy miért érdemes franciául tanulni. De aki nem is lett lelkes frankofil, az is megtanult jó néhány dolgot.

De a történet igazán azért érdekes, mert egy fiatal tanár nagyon kevés módszertani felkészültséggel, némi Freinet-pedagógiai háttérrel és erős elszántsággal végig vezetett egy klasszikus projektet, amelynek során egy szabad, demokratikusan megszervezett tanulási tér jött létre, ami teret adott az egyéni ritmusban történő fejlődésnek, a különböző munkaformák kipróbálásának, és tág teret biztosított a kreativitásnak, nem utolsósorban pedig egy különleges közösségi élménynek. És nem csupán a résztvevő gyerekek számára. Mik voltak az állomások?

A kezdet: a gyerekek spontán kezdeményeznek, a tanár belemegy a játékba.

Érzelmi bevonódás mindkét oldalon: kialakul egy erős motiváció.

Kutató munka: a három törpe élete, története, kalandjai, később már tágulnak a témák

Megszületik a projekt produktumának ötlete: legyen nyomtatott újság (szitanyomóval)

Rendszerezés: szerkesztőségi munka, nyomtatás

Kiterjesztés: az újság terjesztése, kapcsolat az iskolán kívüli világgal

Visszajelzések: egymástól és a külvilágtól, újabb motivációs elem

Újabb kiterjesztés: a diákcsere

Folytatás: egy nagy kiállítás az iskolában tanárok, szülők, barátok, érdeklődők részvételével, ahol nem csak az újságokat mutatták be a gyerekek, hanem a diákcserevel kapcsolatos élményeiket is megosztották sok fotóval, mesével, eredeti tárggyal.

Felmerül a kérdés, hogy a résztvevő gyerekek milyen képességei, kompetenciái fejlődtek a folyamat során. Csak néhányat emelnénk ki a teljesség igénye nélkül:

Nyitottság: az újra, a nem megszokottra

Rugalmasság: sok kísérletezés (trial and error)

Együttműködés: rengeteg csoportmunka, közös gondolkodás

Alkalmazkodás: egymáshoz, és új helyzetekhez

Kitartás: sok akadály merült fel útközben, például a szitanyomóhoz magas szintű engedélyt kellett kérni, papírt és festéket kellett szerezni, az utazáshoz először senki sem kapott útlevelet, az iskola az egész projektet nem támogatta, stb.

Kreativitás: rengeteg kreatív energiát mozgósítottak a gyerekek, és egymást inspirálták

Nyelvi és vizuális kifejezőképesség: folyamatosan készültek a szövegek, de rengeteg kommunikációs és helyzetgyakorlatban is meg kellett, hogy állják a helyüket

A Freinet-pedagógiáról röviden

Mivel a DemoLab projekt egyik fő inspirációja Célestin Freinet pedagógiája volt, a következőkben szentelünk ennek a közel sem érdektelen témának egy pár bekezdést. Célestin Freinet pedagógiai rendszerének egyik alappillére a szabad önkifejezés, ami azon a nagyon egyszerű megfigyelésen alapul, hogy minden gyerek és fiatal nyitott, érdeklődő, meg szeretné ismerni a világot, és van róla kérdése, mondanivalója. A baj abból fakad, hogy ezt a természetes nyitottságot az intézmények, és sokszor még a szülők is letörik, elfojtják, mert nincs türelmük, nincsenek megfelelő módszereik. Freinet szerint a gyerekeket/ fiatalokat nem motiválni kell, hanem ébren tartani a motivációjukat, és ennek szolgálatába állította az ő sajátos rendszerét, aminek a középpontjában maga a gyerek/fiatal/diák áll, és az ő fejlődése, tehetségeinek, képességeinek a kibontakoztatása. Ennek eszköze az értelmes tevékenységeken alapuló közösségi iskola (pédagogie du travail), ami annyit tesz, hogy nem művi körülmények között állítjuk standardizált kihívások elé a gyerekeket, hanem helyzetbe hozzuk őket, lehetőséget biztosítunk arra, hogy tétje legyen mindennek, amit az iskolában csinál. Tehát nem úgy csinálunk, mintha, hanem valós helyzetekben valós feladatokat adunk.

Freinet többször is hangsúlyozta, hogy nem mindenre megoldást kínáló zárt módszert kínál, inkább technikákat. Ezekből a Freinet-technikákból mutatunk be itt néhányat:

A szabad önkifejezés (expression libre): minden gyerek szeretné valahogyan kifejezni magát, van a világról mondanivalója. Az változó, hogy ezt ki és hogyan tudja megtenni, milyen technikákat hoz magával, mivel komfortos: szóban, zenével, mozgással, rajzzal, számokkal, stb. A skála szinte végtelen. Többek közt a szabad önkifejezés lehetősége a kulcsa annak, hogy valaki akarjon és tudjon folyamatosan tanulni, küzdeni, fejlődni. A szabad önkifejezésnek az egyik

feltétele a minősítés hiánya, hiszen nyilván nem lesz kedve senkinek újra megszólalni, ha leszólják, megítélik a többiek előtt. Visszajelzést lehet, sőt kell is adni, de annak nem része a minősítés. Ezzel szemben a bátorítás, a megerősítés és a konstruktív kritika sokat tud lendíteni az elakadásokon.

A természetes módszerek (méthodes naturelles): Freinet szerint a gyerekek minden fontos dolgot utánzással, a maguk ritmusában és módszereivel tanulnak meg (felállni, járni, beszélni, babázni, biciklizni, gyurmázni, stb.). Erről aztán az iskolában megfelelkezünk, és egyen módszereket, utakat erőltetünk rájuk, ami sok esetben kudarchoz, a motiváció elvesztéséhez vezet. Nyilván kisiskolás korban könnyebb a természetes módszereket alkalmazni, például az írás-olvasás vagy a számolás terén, de ez később sem lehetetlen. A lényeg a kutatás, felfedezés, kísérletezés lehetősége valamint a tapasztalatok összegzése. Ez lenne a megfelelő módszer például a természettudományok terén, de akár a társadalomtudományok elsajátítása is sikeresebb, hatékonyabb lehetne így.

Kísérletező tapogatózás (tatonnement expérimental): próba szerencse, mondhatnánk leegyszerűsítve. A tanulás akkor igazán hatékony, ha élményhez kötődik, és cselekvő üzemmódban van benne a „tanuló”, ő maga is alakítja a folyamatot, a megismerés, megértés folyamatát, és nem passzív elszenvedője a történéseknek. Gondoljunk csak arra, hányszor javítunk mi magunk is egy szöveget, mielőtt kiadjuk azt a kezünkből vagy hány fotót készít még egy profi fotós is, amiből majd aztán 5-10-re azt mondja, hogy ez már mehet. A diákoktól közben azt várjuk, hogy azonnal tökéletest alkossanak. Kísérletezés nélkül nincs felfedezés, nincs eredmény. A kísérletezés azonban természetesen magába foglalja a hibázás lehetőségét is. Ha félünk a hibázástól, nem fogunk kísérletezni, és ezért nem is fogunk izgalmas dolgokat találni vagy létrehozni.

A beszélgetőkör: ez tulajdonképpen a közös munkára való ráhangolódás eszköze. Kisebb

gyerekeknél ezzel lehet indítani a napot: Ki mit csinált tegnap? Mit álmódott? Hogy van? Ez kiegészülhet az adott témára való ráhangolódással, inspirációk bevonásával is. A lényeg az, hogy adjunk időt a résztvevőknek arra, hogy megérkezzenek a foglalkozásra, ráhangolódjanak a témára, és egymásra, de ugyanakkor meg is tudjunk pár dolgot róluk, ami aktuálisan befolyásolhatja az aznapi teljesítményüket. Ezt segítheti a közös evés, zenehallgatás, szabad beszélgetés.

A csoportgyűlés, diákgyűlés (réunion de classe, réunion scolaire): ez voltaképp egy kiterjesztett beszélgetőkör a saját csoportban vagy akár az évfolyamon, kisebb iskolákban az egész iskolát érintheti vagy egy táborban az összes táborlakót. A demokratikus működés egyik alappillére. Lehetőség arra, hogy bizonyos dolgokat közösen lehessen megbeszélni strukturált keretek között. Ilyen téma lehet a közös szabályalkotás, egy mindenkit érintő probléma vagy dilemma megbeszélése, egy közös döntés meghozatala, stb. A kereteket előre meg kell határozni: Mennyi ideig fog tartani? Ki moderálja? Mik a napirendi pontok? Mik a szabályok? Például, hogy csak az beszélhet, aki jelentkezett vagy az, aki megkapja a labdát, stb. Ki fog jegyzetelni? Ezek a gyűlések nagyszerűen működnek, ha mindenki (a felnőttek is) betartják a szabályokat. Ezek között mindenképpen szerepeljen az, hogy nyilvánosan nem szégyenítünk meg senkit, mindenkinek a véleményét tiszteletben tartjuk, legfeljebb érvelünk a saját álláspontunk mellett vagy kérdéseket teszünk fel. Tehát a közösségi döntéshozatal és felelősségvállalás, mint a demokratikus működés egyik alapja jól gyakorolható az osztálygyűléseken keresztül, ahol nem csak a közös szabályalkotás történik, hanem a közösséget érintő minden ügyet, kérdést meg lehet vitatni.

Az iskolai nyomda és újság (imprimerie et journal scolaire): a tapasztalati tanulás azt jelenti a gyakorlatban, hogy nem „úgy csinálunk, mintha...”, hanem „azt” csináljuk. Tehát, ha a gyerekeknek van mondanivalója, márpedig van, és ez például kiderül a beszélgetőkörökben is,

akkor adjunk teret, hogy megoszthassa ezeket a gondolatokat. Erre kiváló eszköz az osztály vagy iskolatársaság, ami ma már lehet egy közösen szerkesztett blog is akár. A kiadvány vagy újságkészítés valós munka, ami több részfeladatból áll. Ezeket meg kell tervezni, össze kell hangolni, a részeredményeket össze kell dolgozni, stb. A hagyományos nyomdai technikák arra is lehetőséget adnak, hogy mindez közösségi élménnyé váljon, hogy ne egy monitor előtt üljön mindenki, hanem legyen valós együttműködés, interakció.

Saját készítésű könyvek, segédanyagok (bibliothèque du travail): Freinet álláspontja szerint - már a 20. század negyvenes éveiben is - a tankönyvek egysíkúak, néhány szerző álláspontját, ízlésvilágát tükrözik, ezért gyorsan el is avulnak. Ezért ő azt javasolta, hogy készüljenek segédanyagok az osztályokban, iskolákban, és amúgy legyen iskolában egy komoly könyvtár, ahol lehet egyénileg és csoportosan kutatni. Fontosnak tartotta, hogy a gyerekek kis kortól kezdve értsék: a világ sokszínű, a jelenségeknek többféle magyarázata is lehet, és a mi dolgunk az, hogy ebben a nagy sokféleségben eligazodjunk. Ez egyen tankönyvekkel nem működik. Így jött létre egy hatalmas rendszer Franciaországban, a Bibliothèque du Travail, amit a Freinet-módszer szerint működő osztályok és iskolák diákjai és tanárai hoztak létre közösen. Ezek kiadására és terjesztésére létre is jött egy kiadó. Ma már nyilván más technikák is rendelkezésre állnak, de az ötlet figyelemre méltó: ahelyett, hogy beszűkítenénk a diákjaink gondolkodását, próbáljuk meg megmutatni nekik, milyen színes a világ.

Az iskolaszövetkezet (coopérative scolaire): ez voltaképpen a mai diákvállalkozások elődje. Freinet egyik fontos célja az volt, hogy az iskolában olyan tudást és készségeket sajátítsanak el a diákok, amikre szükségük lesz a mindennapjukban. Ilyen a vállalkozás képessége. Ezért javasolja, hogy az iskola teremtsen meg a kereteit a diákvállalkozásoknak, és támogassa a diákokat abban, hogy megvalósíthassák a terveiket, és bevételt is termeljenek, legyen az egy sütívásár, nyomtatott termékek árusítása, egy egyszerű szolgáltatás, stb.

Iskolai levelezés (correspondence scolaire): Freinet megfigyelte mennyire motiválja a diákokat, hogy ha más, távoli iskolákban tanuló diákokkal teremthetnek kapcsolatot, levelezhetnek és így oszthatják meg tudásukat, nyomtatott irományaikat, küldhetnek és kaphatnak ajándékokat, megismerkedhetnek más diákok életével, kultúrájával. Ez a 21. században már sokkal könnyebben megvalósítható, bár a postai út is működött a maga korában.

Bár Freinet a 20. századi reformpedagógia egyik emblematikus képviselője, az ő rendszere és alapértékei ma, a 21. században is érvényesek. Freinet egyik alaptézise, összhangban például John Dewey alapvetésével az, hogy demokráciára nevelni csak demokratikus légkörben és demokratikus eszközökkel lehet. Mindezt pedig csak tapasztalat útján lehet elsajátítani (learning by doing, experiential learning), a mindennapokban.

Mit keres a művész az iskolában?

„To be a teacher is my greatest work of art.”

Joseph Beuys, 1969, Düsseldorf

A művészet érdeklődése az oktatás iránt korántsem újkeletű dolog. Ha visszatekintünk a 20. századra, megfigyelhető, hogy az oktatás kritikája és a reformpedagógiai mozgalmak gyakran egybeesetek a művészet területén jelentkező hasonló újító elmozdulásokkal: a történelmi avantgarde a 20-as évek reformpedagógiai kísérleteivel, mint Neil Summerhill iskolája, vagy gondoljunk csak Beuys társadalmi plasztikájára és Szabad Nemzetközi Egyetemére a 68-as megmozdulásokat követő számos reformpedagógiai kísérlet korában. A művészek és kurátorok érdeklődése tanulási helyzetek iránt a 2000-es évek első évtizedében gyorsult fel igazán, ezt a tendenciát nevezte el Paul O'Neil „*educational turn*”-nek, „tanulási fordulatnak”.

Megjegyezzük, hogy szándékosan használjuk az oktatás (education) helyett a tanulás vagy tanulási folyamat fogalmát.

Ha a művészetet Felix Guattari értelmezésében olyan folyamatosan megújuló, eredeti és teremtő erőnek fogjuk fel, mely mutációk és szubverzió kiapadhatatlan forrása, világos, hogy a művészek szubjektivitásukkal és kreativitásukkal milyen többletértéket hozhatnak az oktatás, a tanulási folyamat szervezése vagy még inkább a tanulási élmény tervezése területén. . A köztudatban élő, elefántcsonttoronyában elszigeteltségben alkotó művész-zseni modernista képéhez szerencsés esetben kevés köze van egy jelenleg alkotó kortárs művésznek. A jelen ideálja inkább az a polihisztor művész, akit kreatív intellektuális érdeklődése a legkülönbözőbb területek és tudások felé orientál, így végső soron megtestesíti az ideális tanulót vagy annak

egyfajta mintaképét. A DemoLab projektben olyan művészekkel dolgozunk együtt, akik a folyamat alapú, társadalmi és közösségi művészet iránt elkötelezettek, és foglalkoztatja őket az iskolákban folyó tanulási élmény tervezése.

A művészek természetesen a maguk sajátos módján közelítenek a tanulási folyamathoz. Másfajta szaktudás, szakmai és intézményi elvárás köti őket, de az is megfigyelhető, hogy gyakran éppen az akadémiai világ újragondolását célozzák meg. Mivel nem kötődnek az iskolához, a diákokkal is sokkal könnyebben ki tudnak alakítani egy hierarchiát nélküli viszonyt, melyben kölcsönösen tudnak egymástól tanulni. Nem konvencionális hozzáállásuk segíthet oldani a jelen viszonyok tanulási helyzeteire többségében jellemző autoriter nyomást, és felszabadítani a diákok és műhelyvezetők kreativitását.

Ugyanakkor jogosan merül fel a kérdés: hogy ha semmi formális iskolai elvárás nem köti a művészeket, milyen eredményt és hatékonyságot várhatunk el tőlük, és a műhelyvezető társukkal folyó együttműködéstől? Kérdés, hogy mit értünk hatékonyság alatt egy tanórán kívüli tevékenységsor esetén. Meggyőződésünk, hogy abban az esetben, ha a tanulási célok megfelelően vannak definiálva, akkor az eredményesség mérése sem lehet probléma. Tehát, ha a célok között szerepel a diákok látókörének tágítása, az ismeretszerzéshez és a saját fejlődésükhöz való elkötelezett viszony erősítése, az együttműködőkészség és a kreativitás fejlesztése, akkor a mérés is egyszerűbbé válik. Ez nyilvánvalóan nem történhet érdemjeggyel, hanem folyamatos szóbeli és írásbeli visszajelzéssel, önértékeléssel, csoportos értékeléssel. A hasonló folyamatokba szervesen épül be az úgynevezett edukatív értékelés, aminek lényege a fejlesztő visszajelzés.

A DemoLab folyamata, lépései

Résztevők toborzása

Ehhez a facilitátornak tudnia kell, hogy mi fog nagyjából történni, és képesnek kell lennie arra, hogy a maga hiteles eszközeivel meggyőzzön diákokat arról, hogy érdemes lesz időt és energiát szánni a projektre. Ez manapság egy komoly kommunikációs kihívás a hatalmas információs zajtömegben.

Néhány azok közül az ötletek közül, amiket a résztvevő diákok javasoltak: **Ha meg akarod tapasztalni a demokrácia működését, ha tenni szeretnél valamit az iskolai feladataidon túl is akkor gyere... Kiszakít a mindennapi rutinból, mégis valós élményeket ad. Ha meg akarod tapasztalni a felszabadító alkotás örömét...Szabadság, kreativitás, önkifejezés...Itt a tanulás élvezet. Azzal foglalkozhatsz, amivel szeretnél és ebben mindenki segít. Elfogadó közeg, minőségi kapcsolatok. Itt erőt kapsz a mindennapokhoz.**

A keretek és a közös cél meghatározása

Miért vagyunk itt? Mit szeretnénk elérni? Demokratikus helyzetet kínálunk a diákoknak, nem káoszt. Fontosak a keretek, hogy világos legyen a struktúra, a működés módja, és az is, hogy ezen belül megfelelő legyen a mozgástér. A DemoLab esetében a tág keretet a téma (utópia) és a rizográfós nyomtatás (témahéten) adja. A cél egy téma sokszempontú megismerése változatos kutatási módszerekkel, szakértők bevonásával, változatos inspirációkkal, és egy közös produktum létrehozása, amit aztán megosztanak a nyilvánossággal.

A közösség működési elveinek közös lefektetése

Ekkor történik az alapelvek, szabályok, az önszerveződési rendszer felállítása, a demokratikus működés alapjainak lefektetése.

A felelősségek és feladatok meghatározása

Tisztázni kell minél hamarabb, hogy kinek mi lesz a feladata, miért tud és szeretne felelősséget vállalni. A folyamat során ezeken lehet változtatni, de fontos, hogy az elején legyen egy rendszer. Rengeteg a feladat: jegyzetelés, fotós és videós dokumentáció, kutatás, interjú, kapcsolattartás külső szakértőkkel, rágcálnivalók, jelenléti ívek, technikai eszközök, stb.

A bizalmi légkör kialakítása

Ez természetesen nem „intézhető el” egy ülésben, hanem folyamatos feladat. Ehhez hasznos lehet egy közös élmény (kirándulás, mozi, koncert) vagy sok bizalomfejlesztő, csapatépítő játék, és az, hogy bízhassanak a csoporttagokban és a felnőttekben, ne legyen minősítés, személyeskedés, hibáztatás. A bizalmi légkör azzal is erősödik, ha mindenki megtapasztalja, hogy szabad hibázni, és ebből rengeteget lehet tanulni.

Közös kommunikációs platform létrehozása

Ez a folyamatos on-line kommunikáció és a csoportszervezés helye. Lehet egy levelezőlista, egy Facebook csoport, stb. A lényeg, hogy mindenki szívesen és rendszeresen használja.

Rendszeres találkozók

Ez a közös munka és a szabadság terepe. Ezek a találkozók keretezik az egész projektet, biztosítják a folytonosságot. A találkozók tervezhetőek, mindig ugyanakkor vannak, pontosan kezdődnek és végződnek.

A téma feltérképezése, egyéni és közös kutatás

Ezt a folyamatot a műhelyvezetők különböző inspirációkkal támogatják (olvasmányok, tárgyak, kiállítások, filmek, meghívott vendégek, stb.).

Közös Trello felület létrehozása és folyamatos karbantartása

Ez lényegében egy közös tudástár és archívum, inspirációforrás (bibliotheque du travail), amihez

minden résztvevő hozzáfér. A sokféle elérhető online platform közül mi a Trello (www.trello.com) használatát javasoljuk, ami egy könnyen kezelhető on-line rendszer, voltaképpen a post-it technika digitális változata.

A produktum

Minden projekt-megvalósítási folyamat egyik legizgalmasabb része a produktum létrehozása. Ez nem egy egyszerű és gyors feladat, hanem akár hónapokig is készülhet, de létrejöhet egy projektnapon, egy projekthéten vagy egy táborban is. Azért annyira jelentős, mert az egész folyamat lenyomata, annak olyan külső megjelenítése, ami már önálló életet él, megmutatható, szállítható, stb. Fontosnak tartjuk, hogy ez a produktum olyan legyen, ami a leginkább illik a projekthez, a témához, és a csoporthoz. Lehet például egy nyomtatott kiadvány, egy fotósorozat, egy videó, egy műalkotás, egy interaktív kiállítás, stb. A freinet-i iskolanyomda mintájára a nyári DemoLab táborban kialakítunk egy rizográf nyomdát, ahol minden műhelynek lehetősége nyílik egy nyomtatott kiadvány létrehozására, legyen az a műhelymunka fő produktuma, egy kutatási fázis összegzése, vagy éppen egy plakát, szórólap a produktum meghirdetésére.

Értékelés, reflexió

Minden projekt-folyamatban rendkívül fontos a lépések értékelése, és a történésekre adott reflexió. Ezeknek a fóruma a találkozások, a gyűlések. Mivel a diákok nagy része nem igazán volt még részese ilyen értékelési és reflexiós folyamatoknak, ezeknek a technikáit is érdemes közösen átbeszélni, gyakorolni.

Megünneplés

A DemoLab műhelyekben végzett munka erős elköteleződést, kitartást, sok munkát igényel. A folyamat maga is határtalanul izgalmas, de a csúcspont sok esetben a produktum előállításának és megosztásának lesz. Az egész folyamat végén mindenképpen tervezzük egy olyan alkalmat, amikor méltóképpen meg tudjuk ünnepelni a sikerünket. Ez történhet az iskolában, külső helyszínen, házi süteményekkel vagy egyszerűen csak valami a szokványostól eltérő módon.

Disszemináció, megosztás

A DemoLab projekt tervezésekor nagy gondot fordítottunk arra, hogy ez a DemoLab-os szemlélet minél szélesebb körben terjedjen, ismertté váljon. Kik is lennének jobb közvetítői, mint maguk a résztvevő diákok? Ezért a diákok a tábor utáni néhány hónapban legalább három helyre (iskolába, egyetemre, közösségi térbe, fesztiválra, stb.) elviszik a műhelyük produktumát, és azt egy interaktív nyilvános eseményen bemutatják.

Természetesen a műhelyvezetők is felhasználhatnak bármilyen adódó lehetőséget arra, hogy szakmai fórumokon (szakmai műhelyek, konferenciák, stb.) megosszák a tapasztalataikat itthon vagy külföldön.

Javasolt módszerek, technikák

Doboz-módszer (analóg Trello): ez úgy működik, hogy a facilitátorok minden alkalommal valamilyen inspiráló tárgyat vagy tárgyakat helyeznek el egy izgalmas külsejű dobozban (lehet régi bőrönd, utazó láda stb.), amit a találkozók elején együtt nyitnak ki, és együtt beszélgetnek a tárgyak és a téma kapcsolatáról. Fontos része ennek a gyakorlatnak vagy nevezhetnénk inkább rituálénak az, hogy olyan izgalmi állapotot teremtsen, ami jó indítást ad az adott foglalkozásnak, és tágítja a látókört, inspirációforrás.

Meghívott vendégek: meg lehet hívni az adott témák szakértőit (kutatók, művészek, újságírók, stb.), akik a csoportgyűléseken bővítik a résztvevők tudását. Ez történhet egy egyszerű beszélgetés formájában, de szervezhetünk *world café* vagy *kerekasztal beszélgetéseket* is. A lényeg, hogy a diákok új szempontokat, információkat kapjanak, hogy feltehessék a kérdéseiket, és hogy egyértelművé váljon, hogy nincs EGY igazság, hanem vannak a témának különböző aspektusai.

Kirándulások: fontos megtörni a rutint, és kimenni a megszokott közegből, közösen megélni a témával kapcsolatos élményeket. Ez történhet kiállítások, mozi, intézménylátogatás, terepmunka, stb. során. Fontos, hogy ezek a külső alkalmak ne csak megtörténjenek, hanem legyen idő és hely a feldolgozásra, a közös reflexióra, hogy beépüljön az élmény, a megszerzett tudás a folyamatba. És igen, mindenki mást fog észre venni, mindenki számára más és más lesz fontos, és ha ezek a mozaikok összeadódnak, izgalmas tanulási élmény válhat belőle.

Mini-projektek: bár a projekt produktuma a végére készül ez, ez nem akadályozhatja meg a csoportot abban, hogy már a megvalósítás folyamán is kisebb projektek szülessenek. Ilyen lehet például egy humanitárius akció, egy piaci flashmob, ahol ki lehet próbálni, hogy az adott témát

hogyan lehet közelebb vinni az utca emberéhez vagy egy módszertani leírás arról, hogy hogyan kell fényfestést csinálni vagy ha például a csoport megtanul egy teljesen új technikát, mint például a csempekészítés vagy a rizográfós nyomtatás. Ezek a mérföldkövek sokszor spontán alakulnak, viszont kiválóan szakaszolják a féléves vagy egyéves folyamatot, ezért többször is biztosítanak ún. peak moment-eket vagyis erős pillanatokot, amikre nagy szükség van a lelkesedés és az elköteleződés folyamatos fenntartása miatt.

Alkotótábor: a nyári tábor több célt is szolgál. Részből összehozza a különböző műhelyek résztvevőit, így alkalmuk nyílik különböző alkotótevékenységeken keresztül megismerni egymást, egymás módszereit, erősségeit. Ugyanakkor ebben a táborban fejezik be az év közben elkezdett munkát, hozzák létre a rizográfós technikával előállított kiadványokat, nyomtatott anyagokat. Nem utolsó sorban pedig itt nagyobb csoportban is (közgyűlés) gyakorolhatják a demokratikus működést a tábori mindennapokban.

A Rizográf: ez egy egyszerű sokszorosítási technika, amely művészi igényű kiadványok elkészítésére alkalmas. Feltehetnénk a kérdést, hogy 2018-ban miért ilyen eszközhöz nyúlunk, és nem valami korszerűbbhöz? Tapasztalataink szerint digitális korunkban a diákok ki vannak éhezve a materiálisra, és örömet okoz nekik kétkezi munkával létrehozni valami vonzót és megfoghatóat. A rizográfós nyomatok előkészítése kiválóan végezhető csoportokban, könnyen szerkeszthetőek az oldalak egyszerű kollázs technikával, miközben az eredmény nagyon látványos. Képeslaptól a plakáton át a fanzine-ig sokféle formátumot nyomtathatunk vele.

Mi kell a sikeres DemoLab műhelyek megvalósításához?

A facilitátor, aki támogatja a folyamatokat, felállítja a kereteket, biztosítja a bizalom, és a pozitív hozzáállás légkörét. Nem megmondja, hogy mit kell csinálni, hanem rávezet, támogat, kérdez, és együttműködik a művész párjával.

A művész, aki egy másfaja (kreatív) szemléletet, látásmódot hoz be a rendszerbe, új megismerési és alkotói technikákat tanít a résztvevőknek, és együttműködik a facilitátorral.

Támogató iskolai vagy más intézményi közeg: Ez azért fontos, mert ez a működésmód idegen testként, megtűrt projektként nem lesz igazán sikeres. Fontos, hogy a befogadó intézmény értse, szeresse, támogassa, és elismerje az itt folyó munkát, esetleg hívja fel rá a többi kolléga figyelmét, tegye lehetővé a projekt bemutatását és megvitatását, esetleg egy kapcsolódó módszertani műhely megszervezését.

A hely, ahol lehet szabadon mozogni, egyénileg vagy kiscsoportban elkülönülni, és nagy közös megbeszélést folytatni. Ehhez fontos, hogy legyenek mozgatható székek és asztalok, esetleg szőnyeg és párnák, legyen tér a mozgáshoz, valamint lehessen a falra vagy bárhová máshová látható helyre kitenni a produktumokat, amik szerencsés esetben ott is maradhatnak hosszabb ideig. Az is szerencsés, ha az esetleges munkazaj nem zavar másokat, így zavartalanul lehet dolgozni.

Az idő, ami szerencsés esetben nem 45 perces blokkokat jelent. Elmélyült munkát, beleélést, ráhangolódást, vitát, stb. nem lehet két matekóra vagy egy testnevelés és egy kémia óra között elvárni. Az ilyen típusú tevékenységekbe és a csoportba meg kell érkezni, rá kell tudni hangolódni a témára, a tevékenységekre, egymásra. Ehhez nem csak fizikai feltételek

szükségesek, hanem idő és nyugalom is. Ezért az ilyen típusú foglalkozások ideális esetben legalább 90 percesek vagy még hosszabbak, esetleg egy projekt nap vagy projekthét keretében zajlanak vagy egypár napos táborban.

Az viszont legalább ennyire fontos, hogy a résztvevők tisztában legyenek az időkeretekkel, mert csak úgy lehet tervezni. Például tudniuk kell, hogy hány alkalommal fognak találkozni, ezek az alkalmak milyen hosszúak, mit kell majd letenni az asztalra és mikorra, stb.

A keretek, szabályok: köztudott dolog, hogy a szabadság önmagában nem érték, csak valamihez viszonyítva. A kreatív üzemmód igazán akkor indul be, ha világosak a keretek, a feltételek, a szabályok és elvárások, ha lehet tudni, hogy mi a munka menete, stb. még akkor is, ha lesznek természetesen elakadások, üresjáratok. Ehhez mindenképpen érdemes létrehozni a csoportszabályokat, amiket érdemes közösen megvitatni, majd el is fogadni. Ezek a szabályok szerencsés esetben olyan közös értékekre épülnek, amikkel kapcsolatban a csoport tagjainak érdemes egyezségre jutniuk.

Egy ilyen lehetséges értékrend vagy szabály lehet az ún. 'öt ujjas szabály', ami segít lerakni az alapokat. Hüvelykujj: *pozitív hozzáállás*, mutató ujj: *felelősségvállalás*, középső ujj: *tisztelet*, gyűrűs ujj: *elköteleződés*, kisujj: *biztonság*. Az ujjak segítségével könnyű megjegyezni ezt az öt alapértéket, és lehet rájuk folyamatosan hivatkozni, ha szükséges. Ebből már szinte automatikusan következik néhány egyszerű és könnyen betartható szabály, mint pl. a pontosság, ami ugye részben az elköteleződés megnyilvánulása; vagy az, hogy mindenki biztonsága érdekében nem használunk veszélyes anyagokat, stb.

Az eszközök, felszerelések: a kutató és alkotó munkához bizonyos eszközök feltétlenül szükségesek. Ilyenek minimum a nagyméretű papírok, post-it, színes tollak, filcek, festékek, ragasztók, fényképezőgép, hangfal, számítógépek, projektor, nyomtató, internet. Ezeknek alapértelmezésben minden iskolában rendelkezésre kellene állnia, de sajnos ez nem mindig van

így. Nem árt továbbá, ha az ilyen foglalkozásokon van mit nassolni, legyen az gyümölcs vagy házi sütemények, magok, stb. és sok víz, mert ezek mind segítenek a nyugodt légkör kialakításában.

Esettanulmányok: a DemoLab műhelyei

DemoLabrador

„Itt megtapasztalhatjuk az igazi demokráciát.”

„Most már elhiszem magamról, hogy képes leszek megcsinálni a saját képregényemet.”

A Karinthy Frigyes Gimnáziumban indult DemoLab Műhely előzményeiről, a *Tanközlönyről* és a *Play Utopia*-ról már korábban beszámoltunk. Váradi Emese, az iskola rajztanára ezen kívül számos más pedagógiai kezdeményezést is elindított, mint például a folyamatosan megújuló diákcsoport is, akikkel minden évben kiállítást szerveznek a Karmun (Karinthy Model United Nation) kapcsán az az évi ENSZ témákról és prioritásokról. A DemoLab indulásakor mindkét csoportból jöttek diákok, többek régi Tanközlöny tagok, mindenkinek volt tapasztalata ilyen kreatív projektmunkával és szívesen dolgoztak Emesével. Ide érkezett Trapp Dominika képzőművész, aki hamar megtalálta velük a közös hangot.

Közös döntés alapján a műhely diákjai a közeljövővel foglalkozó új földtörténeti kor, az *antropocén* témáját járják körül. Kutató- és alkotómunkájukkal arra koncentrálnak, hogy megtalálják, milyen, a jelenben követendő személyes magatartás-minták vezethetnek el oda, hogy bolygónkon még a saját életünkben ne a tragikus kimenetelű, disztópikus forgatókönyvek valósuljanak meg. A diákok Dominika vezetésével megismerkedtek különböző művészeti stratégiákkal, és sajátjukként az aktivizmust választották. Kipróbálták magukat egy flashmob szervezésével a Lehel téri piacon, hogy felhívják a figyelmet a műanyag zacskók problémájára, és ismerkedtek aktivista kezdeményezésekkel. A táborban egy gyönyörű és átfogó kiadványt szerkesztettek *Alterre* címmel az antropocénról, és az arra adott különféle alternatív válaszokról.

A tábor utolsó napján egy profi performanszt is bemutattak a témáról, a fenntarthatóság melletti elköteleződés lehetőségeiről és szükségességéről.

Az első DemoLab ciklus rövidege miatt sok lehetőséggel nem tudtak élni, amit azonban a következő időszakban többet használnának: több külső program, kirándulás, vendéglőadók, workshopok, stb. Az idő hiánya az igazi csapatszellem kialakulásának is gátja volt, és nagyon hiányoztak a fiúk a csapatból.

Tanulságok

- Nem hátrány, ha a csapatnak legalább néhány tagja járatos hasonló működésben.
- Az összerázódáshoz idő és sok közös élmény kell.

Kísérletváros

„Nekem ez arról szólt, hogy hogyan lehet a semmiből létrehozni valami értékeset.”

Erdei Kriszta képzőművész a projektindító workshopon, 2018 februárjában találkozott először Virágos Erzsébettel és Miklós Reával, a Salgótarjáni Ifjúsági Iroda munkatársaival, akikkel közösen indították el a salgótarjáni DemoLab műhelyt. Sok idő nem volt ismerkedésre, amiből jócskán adódtak később kommunikációs problémák, félreértések, de végül is ezeket mindig megbeszélték és megoldották. Az elején nem volt mindenkinek világos, hogy mi a saját szerepe illetve a mi a műhelyfoglalkozások célja – azért is, mert ezt a diákokkal közösen tervezték kitalálni. Az ihlet nem jött egyből, de alig két hónappal az első találkozó után már pontosan tudták, mi érdekli őket igazán.

Az utópia gondolatából kiindulva a műhely a volt szocialista iparváros egy ikonikus épületét, a Karancs Szállót állította munkájának fókuszába. Kutatják múltját, elmélyülnek jelenében és megtervezik, milyennek szeretnék látni az épületet a jövőben, amely egyúttal felnőtt mindennapjaik jelene lesz. Tervük, hogy egy közösségi akcióval szűkebb környezetüket együttes gondolkodásra serkentsék, és alkotásaik megvalósításába is bevonják őket. A 2018-as táborban egy nagyszerű kiadványt szerkesztettek, mely összegzi kutatásaikat a Karancs szálló múltjáról, lehetséges jövőjéről: https://demolab.hu/wp-content/uploads/2018/08/dl.KH_.small_.new_.pdf. Az újság elkészítéséhez a diákok nem csak önálló kutatást végeztek, hanem felvették a kapcsolatot a Karancs szálló történetének kulcsfiguráival, és interjúkat készítettek, abból riportot írtak. A tervek szerint a projekt végső produktuma azonban nem ez, hanem egy maradandó köztéri mű, a Karancsról megemlékező csempefal létrehozása, illetve egy egyszeri fényinstalláció megvalósítása.

Tanulságok

- Ha olyan szakemberek vezetnek egy műhelyt, akik személyesen keveset tudnak találkozni, érdemes erre strukturált időt tervezni, és felfejteni az elakadásokat.
- Egy ilyen kreatív kutatási és alkotási folyamatban adódnak elakadások, zsákutcák, de kellő facilitálással ezekből ügyesen ki lehet jönni, sőt még előnyt is lehet belőlük kovácsolni.
- Sokszor az utolsó pillanatban születik meg az igazi ötlet. Érdemes türelmesnek lenni.

Vésett napló

„Tényleg! Ilyen is van? Atyaég! Ez egy igazi sokk hatás.”

A Kisképzőben indult DemoLab facilitátorai Somogyi Laura és Wolf Eszter művésztanárok és festőművészek. *Tuu133* néven már évek óta együtt dolgoznak egy alkotói társulásban, melyben a percepció keret minden esetben a kollektív festmény, illetve a dramatikus játék. Ezt az eszköztárat hozták magukkal és kínálták fel a diákoknak, akik azt azonnal és boldogan el is fogadták, mert pont festéssel a szakjukon keveset foglalkoztak. Mivel a *Tuu133* esszenciája a szabad, demokratikus, erőszakmentes együttműködés, könnyen azonosultak a DemoLab pedagógia felvetésével, és annak tükrén át friss szemmel tekinthettek rá és fejleszthették tovább saját módszereiket.

A Vésett napló műhelyben a diákok az iskolai mindennapok sajátos emlékeinek (padfirka, stb) pontos dokumentálásával egyfajta hidat építenek a rövid időn belül letűnővé váló múlt és a jelen között. A jegyzetek mellett egy kollektív festményt is készítettek, mely a nyári táborban nyerte el végső formáját. A tábor illetve nyaralás, mint utópia gondolatát véve alapul a festményekből egy fantasztikus sátor installációt építettek, míg a rizográffal képeslapokat készítettek, melyeket a falusi postán fel is adtak az utolsó napon, hogy vigyék a tábori utópia hírét.

Míg a diákok a műhelyekben jól és biztonságban érezték magukat, egyéb elfoglaltságaik miatt hullámzó volt a részvétel, és a táborba a kezdő csapatból csak egy ember tudott eljönni, viszont behívtak magukkal több külsős diákot, akik nagyon élvezték a tábort, a munkamódszert és a csapatot, amelybe egy új műhely pár diákja is bekapcsolódott. A kitartóbb résztvevőknél elért sikerek ellenére az alacsony részvétel nagy stresszt és fejtörést okozott a facilitátoroknak.

Hogyan motiválják a diákokat, mitől éreznék magukénak a műhelyt? Hol tudnának még diákokat megszólítani? Hogyan lehetne még toborozni?

Tanulságok

- Egy ilyen projektben elengedhetetlen legalább egy olyan felnőtt aktív részvétele, akit a diákok jól ismernek, állandó kapcsolatban vannak vele a műhelyfoglalkozásokon kívül is.
- A meghirdetésnek nemcsak a módja, de az üzenete is fontos: poszteres hirdetés ma már nem elég személyes és meggyőző, és olyat kell a diákoknak kínálni, ami új, amit az iskolában nem feltétlenül kapnak meg.

Korhatár

„Engem az vonzott, hogy projektben lehet dolgozni, és végre lesz 2 órámm, ami nem kényszer, unalom, stb. két óra, amit igazán szeretek.”

„Én itt tapasztaltam meg, hogy milyen másokért tenni valamit, segíteni, adományozni. Amikor főztünk, és láttam azokat, akiknek főztünk, nagyon meghatódtam, majdnem sírtam.”

A Kölcsey Ferenc Gimnáziumban Csoszó Gabriella művész és Törley Kata tanár szintén összeszokott párosként indítottak DemoLab műhelyt. Dolgoztak már együtt a *Művészek az Iskolában* programmal iskolai keretek között, de egyéb kontextusban is. A kritikai pedagógia illetve a fotózás és aktivizmus eszköztárát hozták magukkal, és a diákokkal az utópia téma

nyomvonalán egy kritikai, de fantázia vezette beszélgetésbe kezdtek a jelenről. A műhely diákjai egy fikciós játék körvonalait fogalmazták meg, amely azt feszegeti, hogy a képzelt jövőből érkező kutató milyen állapottal, helyzetekkel szembesül bolygónkon. A felfedezés médiuma a fotó, ezen keresztül szembesítik a diákok magukat és környezetüket a jelen kihívásaival és a jelenben gyökerező nem is olyan futurisztikus kihívásokkal. A 2018-as DemoLab táborban a jövő februárra tervezett projektjük, a Periférikus Amorfi Rezonancia Fesztivál plakátjai készültek el.

A műhely diákjai nem mind egy gimnáziumból érkeztek. Bár Csozó Gabriella rendszeresen személyesen toborzott diákokat ösztályfőnöki órákon a Kölcsey Gimnáziumban, egyéb projektjei révén állt már kapcsolatban más iskola diákjaival, akik szintén bekapcsolódtak a műhely munkájába. A fotózás médiumának gyakorlásán kívül sokat beszélgettek, és kreatív írások is születtek a diákok tollából. Különösen szép gesztus volt a részükről, hogy a műhelyben ételfogyasztásra rendelkezésre álló pénzkeretet arra fordították, hogy rászorulónak főzzenek a Heti Betevő civil kezdeményezéssel közösen. A diákok ugyan már évközben is kezdtek csapatává válni, igazán a táborban kovácsolódtak össze, és itt tudták azt is „elfelejteni“, hogy Törley Kata a tanáruk, és tudtak rá emberként tekinteni.

Tanulságok

- Működhet egy műhely már végzett vagy más iskolából verbuválódott külsős résztvevőkkel is.
- Lehet építeni a diákok természetes szociális érzékenységére. Bevallásuk szerint életük egyik sorsfordító élménye volt a közös főzés és az ételosztás.

Gyakori kérdések

Hogyan keltsem fel és tartsam ébren a diákok figyelmét és motivációját?

A legnehezebb talán a diákok folyamatos motiválása, hiszen megannyi impulzus éri őket. Nem biztos, hogy az a jó út, ha a diákot rávesszük a részvételre, inkább azt kell elérni, hogy neki fontos dolgok történjenek a műhelyben, és emiatt akarjon jönni. A legnagyobb motiváció az, ha saját ötletet valósíthatnak meg, ha maguk irányíthatják a folyamatot. Érdekes őket kezdetől fogva transzparensten bevonni a folyamatokba, és nyíltan beszélni arról, hogy főként rajtuk múlik, mi történik. A vállalásnak közös felelősséggé kell válnia, különben nem kezd el a csoport autonóm módon működni. Ez a felelősségtudat inspiráló tud lenni, segíthet a diákoknak saját képükre alakítani a projektet. Ha lanyhul a motiváció, vagy úgy tűnik nem lép előre a csoport, nem biztos hogy az a jó út, ha pánikszerűen kívülről erőltetjük a motivációt, vagy kész ötleteket adunk. Van, hogy csak ki kell várni, van, hogy lehet finoman segíteni, inspiráló helyzeteket teremteni. Ha nem motiváltak, őszintén és hitelesen meg is lehet beszélni velük, hogy ez miért van, és mit lehet közösen tenni azért, hogy működjön a csoport. Már önmagában az lelkesítő tud lenni, hogy egy felnőtt egyenlő partnerként tekint rájuk és komolyan veszi őket. Ritkán tapasztalnak sajnos ilyet.

Hogyan alakítsak ki bizalmi légkört?

Fontos a jelenlét, a személyes kapcsolat és bizalom kialakítása a diákokkal. Ilyen jellegű tanulási helyzet nem lehet személytelen vagy távolságtartó. Sok személyes pillanat, közös élmény kell ahhoz, hogy megnyíljanak a diákok, és megérezzék, hogy ez az egész tényleg értük van, hogy a felnőttek valóban kíváncsiak a véleményükre, hogy lehet akár más véleményük és akár mondhatnak nemet is, nem lesz belőle gond. Figyelni kell a diákok rezdüléseit, érdeklődését, és

azt támogatni, erősíteni szükséges. Nagyon káros lehet, ha úgy érzik nem veszik komolyan őket. Azzal, hogy nekik adjuk az irányítást, bizalmat szavazunk nekik, amit ők cserébe bizalommal és elköteleződéssel fognak meghálálni.

Érdemes-e a DemoLab műhelyben való részvételt kötelezővé tenni?

Sosem fogják szabadnak érezni a diákok ott magukat, ahol kötelező lenniük. Érdemes ezt elkerülni.

Érdemes-e tanórai keretben szervezni a DemoLab műhelyeket?

Ahogy azt az egyik fenti esettanulmány is példázta, nem lenne szerencsés, mert nehezen tudnának elvonatkoztatni a mindennapos órai élményeiktől, márpedig mi éppen ezt szeretnénk, egy másfajta tanulási, közösségi élményt szeretnénk nyújtani.

Ha nem mondom meg a diákoknak mit csináljanak, hogy fogják maguktól kitalálni?

Don't panic! Egy ilyen demokratikusan vezetett tanulási folyamatnak lehetnek frusztráló fázisai, különösen azok számára, akik nincsenek a szabadság ilyen mértékéhez szokva. Nem gond, ha a kutatás során halmozódik ugyan a tudás és történnék apró változások, de nem kristályosodott még ki semmilyen konkrét cél. A sok beszélgetés, vívódás szinte mindig meghozza a maga eredményét. És ne feledjük: a diákok azt fogják magukénak érezni, amiért megküzdöttek, ami nem felülről jött.

Mit tegyek, ha konfliktusom támad a facilitátor társsal?

Ilyen bizonyára elő fog fordulni. Elkerülhetetlen. A facilitátorok zömében nem ismerték egymást, amikor elkezdték a közös munkát. Időre van szükségük, hogy összeccsiszolódjanak, megismerjék egymást, egymás módszereit, gondolkodásmódját. Ez minden együttműködés velejárója, de produktív is lehet. Érdemes rendszeres alkalmakat teremteni a folyamatok közös értékelésére és a közös tervezésre, a problémák tisztázására. Erre akár a tervezettnél is jóval

több időre lehet szükség.

Érdemes átvennünk egy másik műhelyben már bevált módszert?

Attól még, hogy valami egy adott környezetben sikeresen működik, egy másik kontextusban lehet radikálisan más. Szerencsésebb, ha hagyjuk organikusan alakulni, fejlődni a csoportunkat, ha rugalmasan reagálunk arra, ami történik. Ezért is írunk inkább esettanulmányokat, semmint univerzális módszertant.

Érdemes-e kapcsolatot tartanunk valamelyik másik műhellyel?

Mindenképpen. A tapasztalat és információcsere a diákok számára éppen úgy hasznos lehet, mint a műhelyvezetők számára. Ennek a megszervezése nyilván nem kis feladat, de megéri. Volt olyan eset, amikor két műhely a budapesti Margitszigeten találkozott informális keretek között, ahol megosztották egymással tapasztalataikat. A Diákgyűlés, és a nyári tábor is ad erre lehetőséget.

Mit tegyek, ha az iskolám nem nézi jó szemmel a DemoLab műhelyben alkalmazott módszereket?

Ez sajnos előfordulhat. Azonban érdemes kiemelni azt, hogy ilyen keretek között sokkal intenzívebb készségfejlesztés tud megvalósulni, mint magas osztályétszámok, és kötött tanterv mellett. Mik ezek a készségek: nyitottság, hatékony kommunikáció, hatékony információfeldolgozás, empátia, együttműködés, (társadalmi) érzékenység, döntéshozatal, önfegyelem, alkalmazkodás, kreativitás, stb.

Feladata-e a műhelynek a külső kommunikáció?

Igen, ez minden műhelynek vállalása. Az elkészült produktumot és a folyamatot legalább három olyan helyen be kell mutatnia a csoportnak, ahol hasonló korú diákok vannak, és érdeklődnek

a téma vagy a produktum iránt. Ezt nyilván nagyon elő kell készíteni, az improvizáció nem mindig működik. Érdemes többször is gyakorolni a prezentációt, és az első alkalmak tapasztalatait beépíteni a következőkbe. Mivel a nyilvános megszólalás nem mindennapos tapasztalat, annak gyakorlása rendkívül fontos a mai diákok számára.

A diák résztvevők arról, hogy mit tanultak a DemoLab műhelyben

A megegyezés művészetét. Hogy érvekkel is meg lehet egymást győzni.

A kölcsönös tiszteletet.

Hogy a felnőttek és a diákok milyen simán tudnak együtt dolgozni.

Hogy lehet igazodni a résztvevők saját ritmusához, nem kell feltétlenül szigorzkodni ahhoz, hogy működjön a rendszer.

Nem ragaszkodott senki a tervezett rendszerhez, sokszor tudtuk az igényekhez, a változásokhoz alakítani.

Egyfajta merészség a felnőttek részéről, hogy bíztatok bennünk itt a táborban.

Nincsenek tabuk, minden kimondható.

Mélyült az önismeretem, jobban el tudom dönteni, mihez értek és mihez nem.

Bátrabb lettem a kapcsolatteremtésben.

Ez egyfajta bátorságot ad ahhoz, hogy megpróbáljunk mi is ilyen közeget teremteni.

Tudatosabb pályaválasztás: itt jöttem rá, hogy amit eddig szerettem volna, arra nem is vagyok alkalmas, de másra igen.

Most már elhiszem magamról, hogy képes leszek megcsinálni a saját képregényemet.

Tudatosabban fogok tanulni: például most motivált vagyok arra, hogy otthon egyedül is folytassam.

Megtanultam segítséget kérni, és megértettem, hogy az nem ciki.

Tudatosabban foglalkozom a művészetekkel, az alkotással.

„Ne hagyjátok abba!”